

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Історичний факультет
Кафедра Історії України

ДИПЛОМНА РОБОТА БАКАЛАВРА

на тему **“ОБОРОННІ БОЇ ВІЙСЬК ПІВДЕННО-ЗАХІДНОГО
ФРОНТУ ВЛІТКУ -ВОСЕНИ 1941 РОКУ”**

Виконав: студент IV курсу
історичного факультету
групи Ist1-B17

спеціальність 014. Середня освіта (Історія)

Горват Едуард Михайлович

Науковий керівник: кандидат історичних наук, старший викладач

Степанков Віталій Валерійович

Рецензент: _____

Кам'янець-Подільський
2021 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА.....	6
1.1. Історіографія проблеми.....	6
1.2. Характеристика джерел.....	10
РОЗДІЛ 2. СИЛИ І ПЛАНИ ВОЮЮЧИХ СТОРІН.....	14
2.1. Військове угруповання гітлерівців на київському напрямку та плани дії вермахту	14
2.2. Київський особливий військовий округ: сили та заходи з організації оборони західних рубежів.....	22
РОЗДІЛ 3. ПОЧАТОК БОЙОВИХ ДІЙ. ПРИКОРДОННА БИТВА.....	34
3.1. Бойові дії на радянсько-німецькому кордоні.....	34
3.2. Танкова битва в районі Дубно-Луцьк-Броди.....	40
3.3. Спроба організації оборони на старому державному кордоні.....	42
РОЗДІЛ 4. КИЇВСЬКА ОБОРОНА ОПЕРАЦІЯ.....	45
4.1. Бої на далеких і ближніх підступах. Київський укріпрайон.....	45
4.2 Відновлення наступу гітлерівці 30 липня 1941 р. Погіршення становища оборонців.....	47
4.3 Лохвицька трагедія. Бої в умовах стратегічного оточення.....	50
ВИСНОВКИ.....	54
ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА.....	56
ДОДАТКИ	65

ВСТУП

Актуальність роботи. 80 років тому розпочалася німецько-радянська війна. Територія України стала ареною збройного протистояння між вермахтом і Червоною армією. Основний тягар оборонних боїв ніс Південно-Західний фронт. Його бойова діяльність у ході літньої-осінньої компанії 1941 року мала виняткове значення для загального ходу Другої світової війни. Незважаючи на ряд невдач, які мали місце на початку і в середині компанії, війська цього фронту зуміли дати відсіч гітлерівським військам і тим самим зірвали план нацистської Німеччини «блискавичної» війни, врятували СРСР. Героїчний і мужній опір бійців і командирів підрозділів і з'єднань Південно-Західного фронту у цих боях наближав людство до перемоги над нацизмом.

Попри те, що цим подіям присвячено чимало наукових досліджень, але залишається ще багато прогалин, котрі вимагають подальшого вивчення оборонних боїв військ Південно-Західного фронту влітку – восени 1941 року, більш активного пошуку необхідного матеріалу, розширення і поглиблення джерельної бази в першу чергу зосередженої в архівах.

Актуальність теми зумовлюється і сьогоденням. Адже події на Сході України, неоголошена війна з Росією об'єктивно потребують звернення до історичного минулого, до тих прикладів героїзму і мужності.

Об'єктом дослідження є німецько-радянська війна 1941-1945 років, а **предметом** – є її перебіг на театрі бойових дій Південно-Західного фронту влітку – восени 1941 року.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період літа – осені 1941 року. Нижня межа зумовлена початком вторгнення гітлерівських військ в СРСР 22 червня 1941 року, а верхня межа – завершенням виходу залишків угруповання радянських військ з Київського котла. За межі нижньої дати виходить інформація, необхідна для розуміння воєнно-політичної ситуації, яка склалася на кордоні СРСР і Німеччини на початок війни.

Територіальні та географічні межі дослідження охоплюють територію Львівської, Волинської, Івано-Франківської, Тернопільської, Хмельницької, Вінницької, Житомирської, Чернігівської, Черкаської та Київської областей.

Мета дипломної роботи полягає у комплексному, об'єктивному та неупередженому дослідженні на основі першоджерел та досягнень історичної науки висвітленні оборонних боїв військ Південно-Західного фронту влітку – восени 1941 року.

Відповідно до мети нами поставлено **завдання** дослідити:

- 1) стан наукової розробки проблеми та репрезентативність джерельної бази нашого дослідження;
- 2) сили і плани воюючих сторін в смузі дії Київського особливого військового округу (перейменованого з початком війни в Південно-Західний фронт);
- 3) перебіг бойових дій та їх результати прикордонної битви, яку вели підрозділи і з'єднання Південно-Західного фронту в червні і на початку липня 1941 року;
- 4) Київську оборонну операцію та її наслідки для подальшого ведення німецько-радянської війни.

Предмет наукової роботи, її мета і завдання зумовили логіку викладу та **методологічні основи дослідження**, якими є принципи науковості, історизму, об'єктивності. В процесі роботи нами застосовувались, узагальнюючий, аналітико-синтетичний, проблемний методи дослідження. Використання подібного інструментарію сприяло глибшому розкриттю існуючої наукової проблеми. Це дозволило виявити та прослідкувати закономірності в історичних процесах, пов'язаних оборонними боями військ Південно-Західного фронту влітку – восени 1941 року.

Наукова новизна полягає у постановці дослідницької проблеми, яка в такому формулюванні практично ігнорується вітчизняними науковцями.

Практичне значення дослідження полягає у його інтердисциплінарності. Фактичний матеріал та результати дослідження можуть стати основою при

вивченні історії України в загальноосвітніх школах, розробки лекційних курсів навчально-методичних посібників для студентів-істориків, а також на семінарських заняттях у вишах.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дипломної роботи обговорювалися і на засіданні кафедри Історії України історичного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Структура дипломної роботи зумовлюється метою та поставленими дослідницькими завданнями. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, структурованих у десяти підрозділах, висновків, списку використаних джерел і літератури. Повний обсяг дипломної роботи бакалавра становить 71 сторінку, з яких 55 сторінки основного тексту, 9 сторінок займає список використаних джерел та літератури (76 позиції), 7 сторінок займають додатки.

ВИСНОВКИ

Розв'язання поставлених у науковій роботі завдань в контексті досягнення мети дослідження дозволяє сформулювати узагальнюючі висновки.

- аналіз історичних праць засвідчує, значний інтерес наукової спільноти до нашої дослідницької проблеми. Її історіографію можна умовно поділити на три групи. До першої віднесли праці радянських істориків. Але попри значну кількість видань, до них треба підходити критично, адже всі вони написані в атмосфері заідеологізації радянської історичної науки. До другої групи ми віднесли праці зарубіжних істориків, які значно збагатили історіографію залученням до наукового обігу архівних документів Німеччини та СРСР. Третю групу склав науковий доробок вітчизняних істориків, які намагаються з позиції об'єктивності дослідити нашу проблематику. Попри все це остання потребує подальшої ґрунтовної розробки.

- Використана джерельна база представлена опублікованими документами і матеріалами та мемуарною літературою. Загальний комплекс використаних джерел цілком дозволяє виконання поставлених дослідницьких завдань.

- Гітлерівська Німеччина серйозно готувалася до майбутньої війни. Вироблений план «Барбаросса» передбачав швидку війну, в якій Україна потрапляла під удар групи армії «Південь». Головний тягар протистояння припадав на війська Київського особливого військового округу. Керівництво останнього теж готувалося до війни, проводила низку заходів по забезпеченні обороноздатності західного кордону. Розстановка сил на театрі майбутніх бойових дій був на користь КОВО. Однак вона була вибудована із стратегічними установками, які більше підходили до майбутньої наступальної війни, а не оборонної.

- З початком німецько-радянської війни Київський особливий військовий округ було реорганізовано в Південно-Західний фронт. Першими удар вермахту прийняли на себе прикордонники. Ні одна з прикордонних застав не задалася, всі вели боротьбу до останньої можливості. Великі втрати, які понесли війська

Південно-Західного фронту внаслідок бомбардувань, дезорганізація управління та ін. фактори не стали на заваді героїзму і мужності червоноармійців, серед яких було чимало українців. Більше того, радянське командування вдавалося до активної оборони та навіть контрударів. Хоча удар механізованих корпусів в районі Луцьк-Дубно-Броди і не досяг запланованої мети, але він сприяв зриву «бліцкригу». У той же час, спроба організувати оборону на старому державному кордоні провалилася. Сил і можливостей у Південно-Західного фронту протистояти гітлерівцям на всій ділянці фронту явно не вистачало.

- Київська оборонна операція липня – вересня 1941 року, проведена силами Південно-Західного фронту – славна і водночас трагічна сторінка німецько-радянської війни і української історії. Вона відіграла у цій війні одну із ключових ролей, адже спромоглася на досить тривалий час затримати німецькі війська, що зривала план «блискавичної війни», сконцентрувала на собі значні німецькі сили і врятувала Москву, адже гітлерівці змушені були перекинути із московського напрямку цілу танкову групу щоб здобути Київ. Київська операція стала також і великою трагедією, оскільки радянські війська, в силу некомпетентності Ставки верховного головнокомандування і в значній мірі з вини Сталіна потрапили в оточення. Це фактично стало крахом Південно-Західного фронту. Проритися з оточення вдалося одиницям. Підчас виходу загинуло майже все командування на чолі з генералом Кирпоносом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

ДЖЕРЕЛА

Опубліковані джерела

1. Директива военным советам ЛВО, ПРИБОВО, ЗАНОВО, КОВО, ОДВО, копия народному комиссару ВМФ (СССР) №2, 22 июня 1941 г. // *1941 год в 2-х книгах. Книга вторая / Сост. Л.Е. Решин и др. Под ред. В.П. Наумова; Вступ. ст. акад. А.Н. Яковлева («Россия XX век. Документы» / Под ред. Акад. А.Н. Яковлева)*. Москва: Международный фонд «Демократия», 1998. С. 431.
2. Директива военным советам Северо-Западного, Западного, Юго-Западного и Южного фронтов №4, 22 июня 1941 г. // *1941 год в 2-х книгах. Книга вторая / Сост. Л.Е. Решин и др. Под ред. В.П. Наумова; Вступ. ст. акад. А.Н. Яковлева («Россия XX век. Документы» / Под ред. Акад. А.Н. Яковлева)*. Москва: Международный фонд «Демократия», 1998. С. 439-440.
3. Директива командующего войсками Юго-Западного фронта об усовершенствовании обороны Киевского укрепрайона, 2 августа 1941 г. // *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны: в 3 т. Т. 1: Украинская ССР в первый период Великой Отечественной войны (22 июня 1941 г. – 18 ноября 1942 г.) / сост.: Г.Григорович, К.Архипенко, П.Тронько [и др.]*. Киев: Наукова думка, 1984. С. 99-100.
4. Донесение политуправления Юго-Западного фронта Главному политическому управлению Красной армии о героических подвигах бойцов, командиров и политработников, 17 августа 1941 г. // *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны: в 3 т. Т. 1: Украинская ССР в первый период Великой Отечественной войны (22 июня 1941 г. – 18 ноября 1942 г.) / сост.: Г.Григорович, К.Архипенко, П.Тронько [и др.]*. Киев: Наукова думка, 1984. С. 105.
5. Из итоговой сводки о боевых действиях 19-го механизированого корпуса 5-1 армии Юго-Западного фронта в период с 22 июня по 22 июля 1941 г., Не ранее 23 июля 1941 г. // *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны:*

- в 3 т. Т. 1: Украинская ССР в первый период Великой Отечественной войны (22 июня 1941 г. – 18 ноября 1942 г.) / сост.: Г.Григорович, К.Архипенко, П.Тронько [и др.]. Киев: Наукова думка, 1984. С. 96-98.
6. Из политдонесения политуправления Юго-Западного фронта Главному политическому управлению Красной армии о боевых действиях соединений и частей, 24 июля 1941 г. // *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны: в 3 т. Т. 1: Украинская ССР в первый период Великой Отечественной войны (22 июня 1941 г. – 18 ноября 1942 г.)* / сост.: Г.Григорович, К.Архипенко, П.Тронько [и др.]. Киев: Наукова думка, 1984. С. 98.
 7. Из политдонесения управления пропаганды Киевского особого военного округа Главному управлению политпропаганды Красной армии о героической борьбе частей округа и организационных мероприятиях командования, 22 июня 1941 г. // *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны: в 3 т. Т. 1: Украинская ССР в первый период Великой Отечественной войны (22 июня 1941 г. – 18 ноября 1942 г.)* / сост.: Г.Григорович, К.Архипенко, П.Тронько [и др.]. Киев: Наукова думка, 1984. С. 29-30.
 8. Из приказа войскам Киевского особого военного округа в связи с верломным нападением фашистской Германии на Советский Союз, 22 июня 1941 г. // *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны: в 3 т. Т. 1: Украинская ССР в первый период Великой Отечественной войны (22 июня 1941 г. – 18 ноября 1942 г.)* / сост.: Г.Григорович, К.Архипенко, П.Тронько [и др.]. Киев: Наукова думка, 1984. С. 28-29.
 9. Из стенограммы совещания в ставке вермахта от 9 января 1941 года // *Военно-исторический журнал*. 1967. № 2. С. 83.
 10. Лето 1941. Украина: Документы и материалы. Хроника событий / Коллектив авт-сост.: Замлинский В.А. (руководитель) и др. Киев: Украина, 1991. 512 с.
 11. Нюрнбергский процесс, т. 5, М., 1960 884 с.
 12. Обращение Управления политическо пропаганды Юго-Западного фронта к бойцам, командирам и политработникам с призывом множить

- героические подвиги, 26 июня 1941 г. // *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны: в 3 т. Т. 1: Украинская ССР в первый период Великой Отечественной войны (22 июня 1941 г. – 18 ноября 1942 г.)* / сост.: Г.Григорович, К.Архипенко, П.Тронько [и др.]. Киев: Наукова думка, 1984. С. 41-42.
13. Откровения и признания. Нацистская верхушка о войне «третьего рейха» против СССР. Секретные речи. Дневники. Воспоминания / Составитель Григорий Рудой. Смоленск: Русич, 2000. 640 с.
 14. Политдонесение Управления политпропаганды Юго-Западного фронта Главному управлению политпропаганды Красной армии о воздушном таране самолета противника летчиком Зайцевым, 6 июня 1941 г. // *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны: в 3 т. Т. 1: Украинская ССР в первый период Великой Отечественной войны (22 июня 1941 г. – 18 ноября 1942 г.)* / сост.: Г.Григорович, К.Архипенко, П.Тронько [и др.]. Киев: Наукова думка, 1984. С. 69.
 15. Потери личного состава Красной армии в Львовско-Черновицкой стратегической оборонительной операции (22 июня – 9 июля 1941 г.) // *1941 год в 2-х книгах. Книга вторая / Сост. Л.Е. Решин и др. Под ред. В.П. Наумова; Вступ. ст. акад. А.Н. Яковлева («Россия XX век. Документы» / Под ред. Акад. А.Н. Яковлева)*. Москва: Международный фонд «Демократия», 1998. С. 481-482.
 16. Русский архив: Великая Отечественная: Ставка ВГК. Документы и материалы. 1941 год. Т. 16 (5–1). Москва: ТЕРРА, 1996. 448 с.
 17. Сборник боевых документов Великой Отечественной войны (Главное военно-научное управление Генерального штаба Вооруженных Сил Союза ССР. Управление по исследованию вопросов тактики и оперативного искусства). Москва: Воениздат, 1958. Вып. 36. 363 с.
 18. Секреты Гитлера на столе у Сталина. Разведка и контрразведка о подготовке германской агрессии против СССР. Март-июнь 1941 г. Документы из Центрального архива ФСБ России. Москва: Мосгорархив, 1995. 256 с.

19. «Совершенно секретно! Только для командования». Стратегия фашистской Германии в войне против СССР. Документы и материалы / Сост. полковник В. И. Дашичев. Москва: Наука, 1967. 752 с.

Мемуари, спогади

20. Баграмян И.Х. Так начиналась война. Москва: Воениздат, 1971. 512 с.
21. Василевский А. М. Дело всей жизни. Издание третье. Москва: Политиздат, 1978. 552 с.
22. Гальдер Ф. Военный дневник. В 3 т. 2 кн. Москва., 1970. —328 с.
23. Еремин Н. Первые дни боев на Рава-Русском направлении (Воспоминания бывшего начальника штаба 41-й стрелковой дивизии) // *Военно-исторический журнал*. 1959. № 4. С. 61-75.
24. Жуков Г. К. Воспоминания и размышления. В 2 т. Т. 1. Москва: ОЛМА-ПРЕСС, 2002. — 415 с.,
25. Калинин Н.В. Это в сердце моем навсегда. Москва: Воениздат, 1967. 184 с.
26. Москаленко К.С. На Юго-Западном направлении. Воспоминания командарма. Книга I. Москва: Наука, 1969. — 400 с.
27. Рокоссовский К. К. Солдатский долг. 5-е изд. Москва: Воениздат, 1988. 367 с.
28. Рябишев Д. И. Смелый маневр, дружный натиск // *Год 1941. Юго-Западный фронт. Воспоминания, очерки, документы*. Львів: Каменяр, 1975. С. 132-139.
29. Скачков И.С. Воздушный таран // *Год 1941. Юго-Западный фронт. Воспоминания, очерки, документы*. Львів: Каменяр, 1975. С. 29-33.
30. Уривок зі спогадів льотчика 91-го авіаполку про повітряні бої під Шепетівкою, червень 1941 р. // *Нацистський окупаційний режим на Хмельниччині 1941-1944. Документи і матеріали*. Кам'янець-Подільський, Оіюм, 2009. С. 37-39. |

ЛІТЕРАТУРА

31. Анфилов В. А. Бессмертный подвиг. Серия: Вторая мировая война в исследованиях, воспоминаниях, документах. Москва: Наука, 1971. 543 с.
32. Анфилов В.А. Начало Великой Отечественной войны (22 июня – середина июля 1941 года). Военно-исторический очерк. Москва: Воениздат, 1962. 224 с.
33. Былин С. Танковое сражение под Бродами-Ровно 1941 г. Москва: ООО Издательский центр «Экспринт», 2006. 47 с.
34. Великая Отечественная война 1941-1945. Энциклопедия /Глав. ред. М.М. Козлов. Москва: Советская энциклопедия, 1985. 832 с.
35. Великая Отечественная война Советского Союза 1941-1945: Краткая история. 3-е изд. испр. и доп. Москва: Воениздат, 1984. 560 с.
36. Владимирский А. В. На киевском направлении. По опыту ведения боевых действий войсками 5-й армии Юго-Западного фронта в июне –сентябре 1941 г. Москва: Воениздат, 1989. 304 с.
37. Грецов М. Д. На Юго-Западном направлении. Боевые действия советских войск на Юго-Западном направлении в летне-осенней кампании (июнь-ноябрь 1941 года) URL: [https:// liewar.ru/knigi-o-vojne/346-na-yugo-zapadnom-napravlenii-boevye-dejstviya-sovetskikh-vojsk-na-yugo-zapadnom-napravlenii-v-letne-osennej-kompanii-iyun-noyabr-1941-goda.html](https://liewar.ru/knigi-o-vojne/346-na-yugo-zapadnom-napravlenii-boevye-dejstviya-sovetskikh-vojsk-na-yugo-zapadnom-napravlenii-v-letne-osennej-kompanii-iyun-noyabr-1941-goda.html) (Дата останнього звернення 14.06.2021).
38. Грицюк В.М. Стратегічні та фронтові операції Великої Вітчизняної війни на території України / НАН України. Ін-т історії України. Київ, 2010. 150 с.
39. Гуров А. А. Боевые действия советских войск на юго-западном направлении в начальном периоде войны // *Военно-исторический журнал*. 1988 № 8. С. 32-41.
40. Дашичев В.И. Стратегическое планирование агрессии против СССР URL: <https://history.wikireading.ru/hUOYKjD8Ma>. (Дата останнього звернення: 14.06.2021).

41. Друга світова війна в історичній пам'яті України (За матеріалами Українського інституту національної пам'яті) / [Упорядники: Л. Герасименко, Р. Пилявець]. Київ-Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2010. 247 с.
42. Журавлев В. Р., Ануфриев А. С., Емельянова Н. М. Первые дни войны в документах // *Военно-исторический журнал*. 1989. № 6. С. 32.
43. Иринархов Р.С. Киевский особый ... Минск: Харвест, 2006. 624 с.
44. Исаев А.В. Вторжение. 22 июня 1941 г. Москва: Яуза-Прес, 2016, 518 с.
45. История второй мировой войны в 12 т. Т.4: Фашистская агрессия против СССР. Крах стратегии «молниеносной войны». Москва: Воениздат, 1975. 533 с.
46. История Украинской ССР в 10 т. Т.8: Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза (1941-1945) / В.И. Клоков (отв. ред.). Киев: Наукова думка, 1984. 639 с.
47. Історія українського війська (1917-1995). Упоряд. Я. Дашкевич. Львів: Світ, 1996. 840 с.
48. Кайнаран А. В., Муравов Д. С., Ющенко М. В. Киевский укрепленный район. 1941 год: Хроника обороны. Житомир: Волынь, 2017. 456 с.
49. Кауфман Д.Э. Фортификация Второй Мировой войны 1939-1945. Европа. Крепости, доты, бункеры, блиндажи, линии обороны /Пер. с англ.. В. Феоклистовой. Москва: ЭКСМО, 2006. 408 с.
50. Киевский Краснознаменный. История Краснознаменного Киевского военного округа. 1919–1972 / Буйских Б. Н., Антоненко А. И., Вовк В. В. и др. Москва: Воениздат, 1974. 432 с.
51. Коваль М. В. Україна в Другій світовій і Великій Вітчизняній війнах (1939-1945 рр.) // Україна крізь віки в 15 т. / За заг. ред. В. Смолія. НАН України. Інститут історії України. Київ: Альтернативи, 1999. 336 с.
52. Король В. Трагедія 1941-го року // *Воєнна історія*. 2002. №3-4. С. 21-33.

53. Косик В. Україна і Німеччина в другій світовій війні /Авт. передм. О. Романів. Пер. з франц. Р. Осадчука Авт. Париж-Нью-Йорк-Львів, 1993. 660 с.
54. Крещанов А. Л., Ющенко М.В. Владимир-Волынский укрепленный район // *Крепость Россия. Историко-фортификационный сборник*. Выпуск № 3. Владивосток: Дальнаука, 2008. С. 301.
55. Лисенко О. Дніпровська військова флотилія в обороні Києва в 1941-му // *Воєнна історія*. 2002. №3-4. С. 49-55.
56. Литвин В.М. Історія України (у 3-х томах). Т.3 Новітній час (1914-2004) Кн.1. Київ: Альтернативи, 2005. 832 с.
57. Лінія Сталіна. Міфи і реальність. URL: <https://ngp-ua.info/2013/09/7130> (Дата останнього звернення 14.06.2021).
58. Мощанский И. Б. 1941. Битва за Киев: 7 июля – 26 сентября. Москва: Яуза, БТВ-Книга, Эксмо, 2008. 206 с.
59. Мощанский, И. Б. Крупнейшие танковые сражения Второй мировой войны. Аналитический обзор. Москва: Вече, 2011. 352 с.
60. Мощанський И. Б 1941-й. Вторжение. Операции Юго-Западного фронта. 22 июня-июля 1941 года. Москва: Вече, 2010. 128 с.
61. Мюллер-Гіллебран Б. Сухопутная армия Германии / Перевод с немецкого А. Высоковского, И. Глаголева, В. Дубовика; под общей редакцией С. Дробязко. Москва: Изографус, Эксмо, 2002. 800 с.
62. Операции советских вооруженных сил в ВОВ 1941–1945 г. Т. 1. Операции Советских Вооруженных Сил в период отражения нападения фашистской Германии на СССР (22 июня 1941 г. – 18 ноября 1942 г.) / (отв.ред.) Платонов С.П. Москва: Воениздат, 1958. 735 с.
63. Патриляк І.К., Боровик М.А. Україна в роки Другої світової війни: спроба нового концептуального погляду. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2010. 590 с.
64. Рунов В.А. Удар по Украине. Вермахт против Красной Армии. Москва: Вече, 2011. 384 с.

65. Соколов А.М. Великая Отечественная война. Хронограф 1941. Москва: Издательство Патриот, 2007. 583 с.
66. Стасюк И. Оборона Западной Украины 1941. Стратегическая оборонительная операция на Западной Украине (22 июня – 6 июля 1941 г.). Москва: Экспринт, 2006. 40 с.
67. Стасюк И. Оборона Киева 1941. Киевская стартегическая оборонительная операция 7 июля – 26 сентября 1941 года. Москва: Цейхауз, 2006. 37 с.
68. Супруненко Н.И. Украина в Великой Отечественной войне Советского Союза (1941-1943). Київ: Политиздат УССР, 1956. 468 с.
69. Типпельскирх К. История Второй мировой войны. СПб.:Полигон; Москва: АСТ, 1999. 795 с.
70. Трагедия 1941-го. Причины катастрофы: Сборник / Ред.-сост. Г. Пернавский. Москва: Яуза; Эксмо, 2008. 416 с.
71. Україна в Другій світовій війні: погляд з ХХІ ст. Історичні нариси. У двох книгах. Книга перша / В.А. Смолій (голова колегії), О.Є. Лисенко (відповід.ред.). Київ: Наукова думка, 2010. 733 с.
72. Україна в полум'ї війни 1941–1945 / П. П.Панченко, О.І. Уткін, В.І. Горелов та ін. Київ: Україна, 2005. 560 с.
73. Українська РСР у Великій Вітчизняній війни Радянського Союзу 1941 – 1945 рр. в 3 т. Т. 1: Радянська Україна в період відбиття віроломного нападу фашистської Німеччини на СРСР і підготовки умов до корінного перелому у війні (червень 1941 р. – листопад 1942 р.). Київ: Політвидав України, 1967. 553 с.
74. Филиппи А. Припятская проблема. Очерк оперативного значения Припятской области для военной кампании 1941 года / Перевод с немецкого Л. С. Азарха. Под редакцией и с предисловием генерал-лейтенанта В.Г. Позняка. Москва: Издательство Иностранной литературы, 1959. 167 с.
75. Хорьков А.Г. Грозовой июнь: Трагедия и подвиг войск приграничных военных округов в начальном периоде Великой Отечественной войны. Москва: Воениздат, 1991. 240 с.

76. Штеменко С. М. Генеральный штаб в годы войны. Москва: Воениздат, 1968. 416 с.